

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА БУКОВИНИ

В.П. Коржик

Буковинське товариство природодослідників

ECONET OF THE BUKOVINA. Korzhyk V.P. - Nature Reserves in Ukraine. 16 (2): 1-9. - Econet idea is changed, because landscape-ecological and historico-geographical approach may be used in its realization. Landscape (geosystem) is the basic block of modern nature-anthropogenic environment (socio-natural integrity). Other ecological problems were solved in this integrity. Biotic component is an important regulator of geo(ecosystem) functioning. Anthropogenic environment complexes are complete constituents of landscape diversity. Description of eco-landscape-net of the Bukovina is based on this approach.

Keywords: Bukovina, econet, eco-landscape-net, landscape-ecological approach, historico-geographical approach.

ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА БУКОВИНИ. Коржик В.П. - Заповідна справа в Україні. 16 (2): 1-9. - Концепція формування екомережі зазнає закономірних змін, вимагаючи використання ландшафтно-екологічного та історико-географічного підходів. Важливим є визнання ландшафту (геосистеми) як основної одиниці дискретності сучасного природно-антропогенного середовища (соціоприродної цілісності), в межах якої вирішуються інші екологічні проблеми і завдання. Біотичному компоненту відводиться роль важливого регулятора механізму поточного функціонування гео(еко)систем. Необхідне також урахування антропогенних комплексів як повноцінних складових ландшафтного різноманіття. На основі цього підходу описані елементи еколандшафтно-екологічної мережі Буковини.

Ключові слова: Буковина, екомережа, еколандшафтна мережа, ландшафтно-екологічний підхід, історико-географічний підхід.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СЕТЬ БУКОВИНЫ. Коржик В.П. - Заповідна справа в Україні. 16 (2): 1-9. - Концепция формирования экосети закономерно изменяется, что требует использования ландшафтно-экологического и историко-географического подходов. Важно признать ландшафт (геосистему) основной единицей дискретности современной природно-антропогенной среды (социоприродной целостности), в пределах которой и решаются иные экологические проблемы и задачи. Биотическому компоненту отводится роль важного регулятора механизма текущего функционирования гео(эко)систем. Необходимо также учитывать антропогенные комплексы как полноценные составляющие ландшафтного разнообразия. Именно на основе этого подхода описаны элементы эколандшафтной сети Буковины.

Ключевые слова: Буковина, экологическая сеть, эколандшафтная сеть, ландшафтно-экологический подход, историко-географический подход.

Розширення мережі об'єктів природно-заповідного фонду (ОПЗФ) та формування каркасної середовищопідтримуючої мережі є одним із найдієвіших і найекономічніших заходів в аспекті оптимізації природокористування і збереження ландшафтного та похідного від нього біотичного різноманіття. Це пояснюється тим, що при обмеженні активної господарської діяльності хоча б на 30 % території ландшафтів у їх ключових системоутворюючих ділянках вони здатні до самовідновлення й подальшого саморозвитку без негативних для людини наслідків.

З вичерпанням можливостей розширення територіальних ресурсів заповідності, як концепції збереження вибраних ділянок довкілля, вищим і закономірним історичним етапом у розвитку природно-заповідної справи (ПЗС), яка в нинішньому її розумінні і трактуванні вичерпала свій креативний потенціал і давно потребує докорінних змін, постає концепція формування екомережі, оскільки чисто природних чи умовно природних ділянок довкілля практично не збереглося. Треба формувати й утримувати нове середовище, найкраще адаптоване до сучасних кліматично-антропогенних умов (Коржик, 2004, 2006а).

Стан проблеми

Концепція формування екомережі зазнає закономірних змін. Попервах за основу розробки методології та методики створення екомережі була покладена необ-

хідність першочергового збереження біотичного різноманіття, в той час як більш важлива проблема збереження базового (ландшафтного) була відсунута на другий план. Домінування біотичного підходу до формування екомережі, як данина давній і хибній традиції вважати під охороною природи охорону так званої "живої природи", призвело до певної монополізації справи спеціалістами-біологами, що в Україні знайшло своє відображення навіть у законодавчих документах (Закон України... , 2000; та ін.) і кількох послідовних проектах Методичних вказівок по створенню національної екомережі, розроблених окремими спеціалістами Національного Екоцентру України і Міністерства екології та природних ресурсів (нині – Мінприроди) України. Біотичний підхід превалує і в інших публікаціях (Формування... , 2004; Шеляг-Сосонко і др., 2004).

Проведена натурна апробація методик на конкретному регіональному полігоні Чернівецької області в контексті проекту "Підтримка розвитку Національної екологічної мережі України у рамках формування Всеєвропейської екологічної мережі. Задум та втілення в пілотній зоні" у 2004 р., в якому брав участь і автор цих рядків, довела, що застосування суто біотичного підходу значно звужує потенційні та реальні можливості декларованих намагань зберегти екологічну стабільність довкілля. З причин аморфності, невизначеності і спірності основних понять (ядро, коридор, зона відновлення) створюють-

ся чимало юридично-правових, ментальних, земельпорядкувальних та фінансових проблем, що унеможливають практичну реалізацію екомережі. Тому суто біотична версія не може бути прийнята за основу і слугувати дієвим інструментом у забезпеченні збалансованого розвитку в його екологічному аспекті.

Поширення постнекласичної методології у природничих науках ще раз підтверджує необхідність застосування у ПЗС *ландшафтно-екологічного та історико-географічного підходів* (що позбавляє її вад однобічного вузькокомпонентного класичного біоекологічного трактування реалій довкілля), змін принципів її розвитку (Чорней та ін., 2001; Коржик, 2004, 2006а). За умов прогресуючої тотальної антропогенної трансформації ландшафтно-оболонки природничість “природних” об’єктів та геосистем стає ілюзорною, а спроби обґрунтувати підходи у природокористуванні з позиції збереження прав так званої “дикої природи” (вислів за В.Є. Борейком) віддають міфологію. Намагання законсервувати ділянки ландшафтів у первісному “незайманому” вигляді завжди наштовхуються на закономірні питання: а яким він є, отой первісний вигляд, структура і параметри ландшафту після кількох тисячоліть активного перебування в ньому людини, якому періоду голоцену він відповідає, якого типу й об’єму повинні бути заходи по консервації цих реліктів минулих ландшафтно-кліматичних епох з огляду на тренд еволюції соціоприродної цілісності й, нарешті, які екологічні функції в нинішньому середовищі повинні вони виконувати.

Метою цієї публікації є обґрунтування структури і загальної схеми екомережі Буковини з наведенням короткої характеристики її основних елементів.

Методологічна база

Важливим постулатом є визнання ландшафту (геосистеми) як основної одиниці дискретності сучасного природно-антропогенного середовища (соціоприродної цілісності), в межах якої вирішуються інші складові екологічні (вузькокомпонентні, в т. ч. біотичні, наприклад, збереження біорізноманіття) проблеми і завдання. При цьому біотичному компоненту, як найслабшому і вразливішому з-поміж інших, відводиться роль важливого регулятора механізму поточного функціонування гео(еко)систем.

Основною методологічною посилкою при формуванні структури екологічної мережі є необхідність обов’язкового врахування (в контексті забезпечення вимог збалансованого розвитку) сучасного ступеня антропогенного навантаження та змінності природних компонентів і систем, тренду еволюції соціоприродної цілісності в історико-географічному аспекті, що дозволяє розробляти методи формування стійких до цих постійно змінюваних умов гео(еко)систем (Коржик, 2004, 2006а).

З позицій головного призначення екомережі – збереження базового ландшафтного різноманіття – важливими теоретичними аспектами формування конкретної еколандшафтно-мережі є вирішення наступних проблем і завдань.

1. *Створення базових ландшафтних карт* на кожний із регіонів України як основи розробки дизайну еко-

мережі з використанням виділених на її підставі парадигматичної, парагенетичної та біоцентрично-сітьової ландшафтно-структур. Це дозволяє позбутись ілюзій біотичної “незалежності” екомережі і впорядкувати критерії виділення її елементів.

2. *Дефініція ландшафтного різноманіття і визначення його критеріїв*. Має принаймні два аспекти: теоретичний та прагматичний. Визначення сутності суто ландшафтного різноманіття, як історично утвореного поєднання інваріантного та варіантного різноманіття, достатньо повно й обґрунтовано наведено у працях вітчизняних ландшафтознавців. Водночас справедливо зауважується, що саме поняття “ландшафтне різноманіття” має щонайменше чотири різних тлумачення: традиційно-ландшафтне (геокомплексне), антропічне, біоцентричне та гуманістичне; на базі гуманістичного ґрунтується Європейська ландшафтна Конвенція. У рамках останньої визнається, що людина має деяку оптимальну межу сприйняття різноманітності ландшафту, вище і нижче якої почуває себе дискомфортно. Кожний із цих підходів має певні переваги та недоліки, проте на сьогодні єдина чітко визначена концепція поки що відсутня.

Прагматичний аспект збереження вимагає чіткого визначення критеріїв дискретизації геокомплексів і утворюючих їх компонентів та елементів, які репрезентують необхідний, характерний для конкретного регіону спектр ландшафтного різноманіття і визначають практичний сенс цієї справи. При тотальному антропогенному пресі та відсутності “чисто природних” ландшафтів на значній площі суші (й океану) немає можливості зберігати геокомплекси в повному спектрі всіх їх первинних якісно-компонентних нюансів, а з огляду на постійні еволюційні незворотні чи циклічні зміни навіть природного характеру, консервування геокомплексів у сучасних параметрах нереально і просто недоцільно. Саме з цих причин на територіях ОПЗФ й екомережі в найбільшій мірі зберігається (буде зберігатися) спектр відносно малозміненних ландшафтів, у той час як на територіях активного господарювання спектр буде доповнюватися й урізноманітнюватися за рахунок ландшафтів різного ступеня антропогенної трансформації. Сукупність цих ландшафтів і є квінтесенцією збереження ландшафтного різноманіття.

3. *Визначення оптимальних показників ландшафтного різноманіття для потреб збереження*. Принциповим питанням історико-географічного плану є визначення ролі антропічного фактора у створенні різноманіття ландшафтних комплексів. У більшості досліджень фіксується і підкреслюється переважно нівелююча роль антропічного фактору, що завдяки обмеженому набору господарських угідь знищує нюанси різноманітності й неповторності геокомплексів і загалом спрощує ландшафтну структуру. В умовах природної ландшафтно-різноманітності це є буцім-то незаперечним фактом, хоча на місці первинних природних з’являється досить широкий антропогенно-варіантний, деколи ново-інваріантний спектр геокомплексів. Проте в місцях природної одноманітності (ландшафти боліт, степів, пустель та т. п. плоских рівнин) антропічні чинники за умов тривалості їх дії виступають інструментом диверсифікації ланд-

шафтної структури (ландшафти штучних оаз в пустелях, лісопосадки у степах, дреновані меліоровані ділянки боліт тощо). Це також є незаперечним фактом і доводиться існуванням таких суто етнічних ландшафтів, як Гуцульський на місці суцільних гірсько-лісових, Український лісо-польовий на місці колишніх степових, середньоазійсько-меліоративний тощо.

Вельми показовою у збереженні ландшафтного та похідного від нього біотичного різноманіття є, наприклад, проблема Гуцульського ландшафту – сукупності гірсько-лісових і штучних гірсько-полонинних геокмплексів на тлі достатньо густої хуторської забудови. Переважна більшість раритетних “червонокнижних” елементів флори збереглася саме на полонинних угіддях за умов достатнього інтенсивного регульованого випасу та сінокошіння. При різкому зменшенні антропогенного навантаження чи відновленні первинних “корінних” лісостанів ці рослини будуть витіснені і випадуть з флористичного спектру, що не сприятиме політиці і практиці збереження біорізноманіття. Отже, важливим практичним завданням постає порегіональне індивідуальне визначення оптимальних показників ландшафтного різноманіття (кількісного та якісного) для потреб реального його збереження.

4. *Таксономічна розмірність ландшафтних комплексів* – об’єктів збереження різноманіття. Закономірним є наступне питання: на якому таксономічному рівні ландшафтних комплексів зберігати їх різноманіття? При цьому слід розрізняти завдання охорони геокмплексів на ОПЗФ та активно використовуваних для тих чи інших людських потреб позафондових територіях. Якщо в першому випадку зберігання автоматично підлягають всі без виключення ландшафтні різновиди на території ОПЗФ, то у другому випадку методологія, здається, ще не відпрацьована. Зазвичай, ареали господарських угідь співпадають з основними контурами геокмплексів рангу урочищ – складних урочищ, деколи – місцевостей; в їх межах відбуваються основні природоперетворюючі акції та процеси і саме цей ранг є найбільш естетотформуючим та перцепційним. Напевне, мінімально необхідний спектр чітко дискретизованих урочищ відповідно кожного конкретного ландшафту може бути об’єктом природозберігаючої та оптимізуючої діяльності людини, що і повинно стати предметом спеціальних еколого-ландшафтних досліджень.

5. *Легітимність антропогенних комплексів (сучасних геореалів) як повноцінних складових ландшафтного різноманіття.* Визнається, що значна частина сучасних ландшафтів є наслідком тривалої різноманітної перетворюючої діяльності людини і репрезентована широким спектром варіантності та новітньої інваріантності (умовно природні, різні стадії та рівні ренатуралізації, натуралізації, антропогенності) (Коржик, 2007в). На фоні постійних змін дії зовнішніх ландшафто-утворюючих факторів і часової співрозмірності чинників антропогенного впливу сукцесійно-еволюційні зміни настільки “зливаються” (або “розмиваються”), що визначення висхідної умовної точки (“0”) відрахування якості і параметрів антропогенних змін вихідного ландшафтного, а надалі й ландшафтно-антропогенного субстрату втрачає будь який сенс. Отже, ландшафтні варіанти та новітні інварі-

анти на таких же засадах підлягають збереженню й оптимізації використання. У принципі, сучасна заповідна справа в законодавчих документах починає визнавати цей факт і її подальший розвиток спрямований на розширення сфери юрисдикції за рахунок антропогенних ландшафтних комплексів й утворень. Ще більша “легітимність” антропогенних комплексів загалом повинна бути забезпечена Європейською ландшафтною конвенцією, хоча в конкретних умовах кожної країни та регіону рівень їх легітимності буде різним. Проблемними будуть залишатися питання спектру ландшафтних комплексів, їх рангу та територіальності, параметрів функціонування, нормативно-юридичного й економіко-фінансового забезпечення.

6. *Антропогенна поляризація ландшафтів.* Освоєність людиною ландшафтів має вибірково-детермінується придатністю їх для тих чи інших потреб. Зазвичай, орні угіддя та населені пункти (угіддя “сильного” антропогенного впливу) розміщуються у природно-територіальних комплексах з виположенням чи рівнинним рельєфом, тому зазнають першочергової і більш глибокої антропогенної трансформації, в той час як менш придатні для інтенсивного освоєння території зазнають меншого впливу чи структурно залишаються мало зміненими. Отже, закономірною є антропогенна поляризація ландшафтів, яку треба приймати як данність і враховувати при розробці заходів щодо оптимізації природокористування, а стосовно ПЗС – і при формуванні системи еколандшафтно-мережі.

Основні засади структурування екомережі на елементи викладені в Законі України “Про екологічну мережу України” від 24 червня 2004 р. № 1864-IV. Проте з позицій ландшафтно-екологічного й історико-географічного підходів вони вимагають серйозного корекції і доповнення. На нашу думку, екомережа повинна складатися з таких елементів: ключові території, сполучні території, екокоридори, інтерактивні території, буферні зони, території позитивної (ре)натуралізації.

До **ключових територій** слід відносити ландшафти (або їх частини), що виконують регулюючо-стабілізуючу роль у парадинамічній, парагенетичній та біоцентрично-сітьовій ландшафтній структурі регіону або відіграють компенсаторно-стабілізаційну роль у функціонуванні спряжених суміжних геосистем. Це вузлові території потенційного та реального розвитку несприятливих геодинамічних процесів (зсуви, водна ерозія, обвали, соліфлюкція), або потенційно небажаних процесів змін гідрологічного режиму (прогресуюче заболочення, оглеєння ґрунтів чи, навпаки, небезпечна ксерофітизація, тобто осушення), або критичних зон (смуг) існування типів рослинності (межа степової та лісової рослинності в лісостеповій кліматичній зоні) тощо. Ключовими повинні стати й ті геосистеми, що самі знаходяться у стані граничної критичної рівноваги, на грані ризику існування їх цілісності (інваріанту). Окремими випадками слід вважати включення територіально достатніх формально затверджених ОПЗФ чи геосистем зі значною концентрацією біотичних видів. При цьому флористична цінність раніше пропонованих екологічних ядер може бути значно меншою їх периферійних ареалів, ос-

кільки найбільше видове різноманіття характерне саме для екотонних, тобто перехідних зон взаємопроникнення.

Основне призначення статусу ключових територій у структурі екомережі – забезпечення від деградації їх самих та тісно споряджених з ними суміжних ландшафтів. На цих територіях забезпечується комплексне збереження найбільш цінних і типових для даного регіону компонентів ландшафтного та біотичного різноманіття, хоча з точки зору безпосереднього збереження біорізноманіття воно може і не являти специфічного інтересу. Наприклад, включення до категорії ключових територій геологічних, карстово-спелеологічних і гідрологічних об'єктів має непряме відношення до збереження рослинного покриву, хоча в деяких аспектах їх флористична цінність може мати непересічне значення (Коржик, 2005, 2007б).

Сполучні території (сполучні смуги та ланцюги) за своїм призначенням повинні з'єднувати суміжні чи сусідні ключові території, виконуючи не лише роль коридорів обміну генетичною інформацією між ними, але стабілізуючи ландшафтно-екологічну ситуацію, “придушуючи” активність негативних збудуючих чинників і процесів. Разом із ключовими територіями сполучні в ландшафтній структурі регіону відіграватимуть своєрідну роль “арматури” в підтримці стабільності функціонування ландшафтів будь-якого рангу. Тобто в кінцевому підсумку слід створювати *ландшафтний каркас стійкості довкілля*. Там, де будуть збережені ландшафти, там буде збережене й деклароване біорізноманіття – різноманіття найслабшого з компонентів природної системи. Тому на порядку денному стоїть завдання створення *реальної еколандшафтно-мережі* (Löw, 1985; Чорней та ін., 2001; Коржик, 2004, 2005, 2006а, 2006б, 2007а, 2007б, 2008; Корнус та ін., 2005).

Відповідно до завдань, формування екомережі слід здійснювати на основі виділення генетико-морфологічної та парадинамічної ландшафтно-територіальної структур із додатковим використанням принципів біоцентрично-сіткової.

Екокоридори – великі витягнуті ареали кількох ландшафтів чи навіть окремі фізико-географічні райони, що об'єднують регіонально сконцентровані ключові та сполучні території і сприяють стабілізації екологічної обстановки на регіональному та міжрегіональному рівні. У залежності від конкретної ландшафтної структури та превалюючої екологічної мети можна одночасно й паралельно виділяти річково-долинні, лісові, лісо-лучні, прибережні, водні та т. п. коридори. При цьому екокоридори одного і того ж типу можуть мати різну структуру чи дизайн. З біотичних позицій вони за певних умов придатні для міграції **окремих** видів рослинного та тваринного світу (Коржик, 2008). Прикладами таких екокоридорів можуть бути Дністровський долинно-річковий, Карпатський низькогірно-лісовий, Товтрівський горбисто-лісовий та інші. У принципі, передбачається їх стикування з іншими коридорами й елементами, що і є заповідною метою формування власне екомережі.

Інтерактивні території є своєрідними аналогами екокоридорів, але менших масштабів і без обов'язкового з'єднання з основними елементами національної екомережі. Це можуть бути відокремлені ключові території

(карстові лійки і поля серед сільськогосподарських угідь, скельні виходи, відслонення геологічних утворень, озера та болота, що виконують роль рефугіумів для видів), або “тупикові” відгалуження екокоридорів. У регіонах давнього господарського освоєння й інтенсивного природокористування, відповідно строкатої мозаїчної ландшафтної структури різного ступеня антропогенної трансформованості, вони автоматично перетворюються на важливі й основні елементи частково віртуальної екомережі.

Буферні зони (зони захисту) за своїм призначенням покликані оберігати ключові й окремі сполучні території від безпосереднього впливу дестабілізуючих чинників позиційного сусідства. У залежності від ландшафтно-екологічної ситуації та превалюючої екологічної мети можна виділяти різноманітні за розмірами та типом буферні зони. Втім, з позицій антропогенної поляризації ландшафтів і ступеня господарської освоєності території в умовах приватної власності на землю їх виділення й утримання буде в тій чи іншій мірі проблематичним, або ж і недоцільним.

Території позитивної та примусової (ре)натуралізації (ділянки відтворення природного стану за попередніми методиками). При відомій обмеженості територіального ресурсу, важливим завданням є оптимізація подальшого природокористування на девастованих, сильно порушених чи докорінно спотворених ландшафтах. При знятті безпосереднього антропогенного впливу на геосистеми, їх подальша еволюція відбувається за сценарієм ренатуралізації (відновлення умовно вихідного стану, інваріанту) чи натуралізації (оприроднення, формування нового інваріанту відповідно до глибини і характеру завданих змін). Тому при формуванні екомережі цікавість являють ті компоненти та геокомплекси антропогенного генезису, що здатні (примусово – рекультивацією чи самостійно – еволюційно) до (ре)натуралізації чи функціонування в антропогенному стані динамічної рівноваги (території культурного ведення лісового господарства, штучні водойми і т. п.) з виконанням ними в подальшому еколого-стабілізуючих функцій (Коржик, 2007в). Таких порушених ландшафтів стає дедалі більше, і це викликає цілком зрозуміле занепокоєння й акцентує увагу саме на цьому завданні. З огляду на подальшу еволюцію соціоприродної цілісності, території позитивної та примусової (ре)натуралізації є оперативним елементом і при досягненні ними гомеостазу вони формально можуть бути переведені до категорії ключових, сполучних або інтерактивних територій.

Такий концептуальний підхід надасть заповідній справі (складовою частиною якої є створення екомережі) більшої наступальної конструктивності, реалістичності, перспективності, юридично обгрунтованої тотальності та ментально-психологічної сприйнятності. Адже при постійному акцентуванні уваги на збереженні лише “природних” геокомплексів (чи екосистем), яких вже практично не існує, проблема неодмінно заходить у тупик. Показовою є реакція колишніх керівників Чернівецького обласного управління лісового господарства, коли при намаганні автора отримати погодження на створення ландшафтних заказників на схилах Дністровського

каньйону він неодноразово отримував відмову з мотивацією, що “тут нема ніякої природної цінності, бо це ж похідний грабняк!”.

Зазвичай, у процесі проектування елементів екомережі виникають конкретні питання, які неодмінно постають при експертизі проектів: чи потрібна суцільнозв’язана екомережа або чи достатньою може бути сукупність територіально розірваних ділянок – інтерактивних територій? Для чого стикувати між собою коридори різного генезису (приміром, лісові зі степовими та долино-річковими)? Чи будуть життєздатними штучні локальні елементи екомережі, якщо вони не “вписуватимуться” у структуру ландшафтів? З яких локальних елементів складатимуться елементи регіональної та загальнодержавної (міжнародної) екомережі? І тому подібне...

При цьому слід ще раз наголосити, що екомережа зможе виконувати покладені на неї функції лише в разі її реалізації в природі з відповідним нормативно-правовим, ментально-матеріальним та документальним забезпеченням.

Основні елементи еколандшафтної мережі Буковини

Ландшафтна структура Чернівецької області природно визначає структуру еколандшафтної мережі. З урахуванням господарської освоєності території і ступенем її антропогенної трансформації реальна **макроеколандшафтна** мережа складається з 3 лісостепових, 8 лісо-лучних та 6 долино-річкових еколандшафтних коридорів (ЕЛК). В їх межах, за прийнятими принципами, виділяються 9 ключових територій.

Долинно-річкові ЕЛК складені геоконцентраціями русел, низьких і високих заплав, частково помірно освоєних нижніх та середніх терас. Всі вони відрізняються один від одного за характером й особливостями геоконцентрацій.

Дністровський міждержавний ЕЛК складається переважно з каньйоноподібної частини долини річки й утворений русловими, заплавними, низькотерасовими геоконцентраціями, геоконцентраціями “стінок” та стрімких схилів надканьйонних V–VI терас. Інші частини надканьйонних терас освоєні і не являють особливої цінності для ЕЛК, за винятком масивів лісової рослинності.

Дністер сформував глибоку й вузьку, переважно каньйоноподібну долину, врізану у тверді корінні породи, що, в цілому, визначає характер гідрологічних процесів. Ширина русла 100–150 м, середня швидкість течії в межінь 0,3–0,6 м/с, під час повеней зростає до 1,5–3 м/с. Середні глибини становлять 1,5–3,5 м, а в окремих вирвах (Василівська) сягають 10 м і більше. Заплава річки виражена слабо, фрагментарно, складається з гравію та гальки. Після будівництва греблі Дністровської гідроелектростанції в 1984 р. створене Дністровське водосховище. До складу Дністровського комплексу ГЕС та ГАЕС входить сама гідроелектростанція потужністю 700 МВт із Дністровським водосховищем, буферне водосховище в нижньому б’єфі з міні-ГЕС, та ГАЕС (гідроакмулююча електростанція), що перебуває у стані будівництва. Дністровське водосховище за своїми параметрами (довжина до 150 км, площа акваторії 150 км², середня ширина 500–600 м, середня глибина 22 м, найбільша гли-

бина 55–60 м, об’єм 3,3 км³) є найбільш “економним” в Україні, оскільки на одиницю корисного об’єму припадає всього 0,07 км² площі, що втричі менше аналогічних показників водосховищ Дніпровського каскаду. Це пояснюється його розміщенням у вузькій каньйоноподібній долині річки.

Серед усіх інших спільних характеристик, притаманних річковим водосховищам, Дністровське відрізняє властиві лише йому особливості гідрологічного режиму, компонентів стоку, денудаційних та акумулятивних процесів, перебудови гідроценотів і ландшафтно-структури. З урахуванням великої потенційної техногенної небезпеки, першочерговими є еколого-техногенні проблеми, які в майбутньому будуть визначати спектр фінансово-організаційних й еколого-технічних турбот.

Основною рисою Дністровського ЕЛК є чоткоподібність його ландшафтно-структури на низьких таксономічних рівнях. У місцях стінок вона звужується до 0,2–0,5 км і складається з однієї смуги. Тут активні геодинамічні процеси (ерозія, зсуви, осипи, обвали), тому рослинність виконує стабілізуючу роль. На випуклих частинах меандр і в розширеннях ЕЛК складається переважно з двох смуг: геоконцентрацій русла-заплави та стрімкопохилених схилів високих терас, зайнятих переважно лісонасадженнями природного та штучного походження, луками й чагарниками.

Дністровське водосховище складає специфічний рукотворний аквально-ландшафт у межах ЕЛК, що функціонує у природно-техногенному режимі й активно впливає на стан суміжних долинних геоконцентрацій низьких, середніх та високих терас.

Прутський міждержавний ЕЛК складений русловими й заплавними геоконцентраціями, всі низькі тераси густо заселені й інтенсивно освоєні. Прут – друга за величиною річка області і її гідрологічна вісь, тече з північного заходу на південний схід на протязі 128 км. До басейну Пруту належить 47 % території краю. Як і Дністер, є транзитною водною артерією. Протікає в широкій, добре терасованій асиметричній долині, з доволі стрімкими правобережними схилами. Річка сильно меандрує в широкій заплаві, внаслідок чого розмив берегів і руйнування берегових споруд є звичайним явищем. Заплава ще продовжує формування шляхом поглиблення русла в сучасні алювіальні відклади, тому внаслідок сильних (деколи й катастрофічних) паводків затоплюється значна частина першої надзаплавної тераси. Ширина русла коливається в широкому діапазоні – від 30 до 150 м, а на розгалужених ділянках разом з островами може сягати й 400–500 м. Глибина річки загалом незначна: в межінь на переказах вона становить 0,5–0,8 м, на плесах у місцях підмиву берегів та у вирвах може сягати 4–5 м. Швидкість течії в межінь не перевищує 1–1,2 м/с, на переказах збільшується до 2–2,5 м; при проходженні паводків зростає до 3–4 м/с. При виділенні власне коридору слід брати до уваги наявність протипаводкових дамб переважно на лівому березі річки.

До складу цього ЕЛК в якості інтерактивних елементів можна включати кромки і крутосхили правого борта долини з рештками лучної та лісової рослинності, основною функцією яких є стабілізація ерозійно-зсувних про-

цесів, що зачіпають суміжні ділянки середніх та високих терас. У межах I–II лівобережної тераси до неї логічно долучати невеликі ключові, сполучні й інтерактивні ділянки характерних для неї стариць. У нижній частині коридору розміщена ключова територія ландшафтного заказника “Прутська заплава”.

Сіретський міждержавний ЕЛК. Сірет є лівим притоком Дунаю, бере початок злиттям кількох гірських потоків – Лустун, Петровець, Звараш, Зубринець, Борсуки, Черемош і в межах краю протікає своїми верхів’ями на протязі майже 100 км. Гірська частина (20 км) являє собою субмеридіонально закладену вузьку долину з виположеним терасованим днищем і залісеними стрімкими схилами. Русло нешироке – 5–15 м, глибини рідко перевищують 0,3–0,6 м, швидкість 1,5–2,5 м/с. Русло активно меандрує, розмиваючи береги, тому заплава доволі широка – до 100–150 м. При повенях швидкості зростають до 3–5 м/с, а ширина русла – до 150–200 м. Витрати води коливаються від 0,08 м³/сек до 220 м³/с і більше при середньорічних біля с. Лопушна 2,4 м³/с. При виході на рівнину русло утворює широку заплаву, розгалужується на річища й активно меандрує.

Долина в рівнинній частині широка і добре терасована, оскільки Сірет генетично використовує долину колишнього пра-Черемошу. Територія густо заселена й інтенсивно освоєна. ЕЛК у гірській частині долини складається виключно з русла та заплави, оскільки середні та високі тераси входять до складу інших коридорів і ключових територій. У рівнинній частині ЕЛК складається з русла та заплави, оскільки практично на всьому протязі Сірет, з огляду на катастрофічні паводки, одамбований. До складу цього ж ЕЛК слід включити й долину р. Малий Сірет, за структурою майже аналогічною долині власне Сірету.

Черемоський регіональний ЕЛК. Черемош є найбільшим за водністю притоком Прута, на протязі 130 км (разом з правим витоким Білим Черемошем) утворюючи західну межу Буковини. Його басейн займає майже 16 % території краю. Для гірської частини Черемошу (83 км) характерна глибока вузька, місцями чоткоподібна долина, зі стрімкими залісеними схилами. Заплава зустрічається фрагментарно. Русло ріки звивисте, має значні ухили русла – до 8–15 м/км, ширина коливається від 5 до 50 м, у місцях наявності островів може сягати й 200 м. Глибини змінюються в залежності від конкретних геолого-геоморфологічних умов: у межень на перекатах глибина може становити 0,2–0,4 м, в той час як на плесах у місцях притисків збільшується до 2–3 м. Швидкість течії понад 1,5 м/сек, на стрімнинах – до 3–3,5 м/с, під час паводків зростає до 5–6 м/сек. ЕЛК у гірській частині долини складається виключно з русла та заплави, середні та високі тераси входять до складу інших коридорів і ключових територій.

З виходом на передгірну рівнину русло починає активно меандрувати в достатньо широкій (до 400–500 м) заплаві, постійно розгалужується на кілька русел – проток, утворює численні нестійкі острови. Ширина річки разом із островами в окремих місцях сягає 0,7 км. Течія дещо уповільнюється, хоча ніколи не зменшується до 1 м/сек. Глибини на перекатах у межень (0,3–0,7 м) дозво-

ляють вільно перетинати ріку вброд, у той час як у вирвах деколи зустрічаються глибини і до 3–4 м. Витрати води на Черемоші в багаторічному аспекті змінюються в широких межах – від 15–24 м³/сек в межений період до 2000 м³/сек і більше під час повеней. Середньорічні ж витрати становлять близько 30 м³/сек.

Долина широка, терасована, доволі густо заселена й освоєна. Основу ЕЛК складають геокмплекси русла та низьких заплав, оскільки при виході на підгірну рівнину і до самого впадіння в р. Прут Черемош одамбований. Фрагментарні малозмінені ділянки схилів середніх і високих терас включаються до складу інших структурних елементів.

Сучавський міждержавний ЕЛК. На територію Чернівецької області Сучава заходить своїми верхів’ями на протязі 25 км і є прикордонною (з Румунією) річкою. Характерна глибока доволі вузька долина, зі стрімкими залісеними схилами. Заплава зустрічається фрагментарно. Русло річки звивисте, має значні ухили – до 8–15 м/км, ширина коливається від 5 до 20 м. Глибини змінюються в залежності від конкретних геолого-геоморфологічних умов: у межень на перекатах глибина може становити 0,2–0,4 м, в той час як на плесах у місцях притисків збільшується до 2 м. Швидкість течії сягає понад 1,5 м/сек, на стрімнинах – до 3–3,5 м/сек, а під час паводків зростає до 5–6 м/сек. ЕЛК складається виключно з русла та заплави, середні та високі тераси входять до складу інших коридорів і ключових територій.

Міждержавний ЕЛК “Жіжія”. Створюється найбільшою за довжиною притокою Прута – р. Жіжія, яка бере свій початок на східних залісених ерозійно-зсувних схилах Тарашанського плато біля с. Турятка злиттям кількох струмків. У межах України має довжину всього 5 км і складається виключно з русла і невеликої за шириною заплави.

Лісостепові ЕЛК. Виділяються три макро-ЕЛК двох типів. До першого слід віднести Товтрівський ЕЛК, який чітко виділяється за ландшафтними ознаками, до другого – Іванківський та Сокирянський, які в межах типової ландшафтно-ї структури Сокирянського фізико-географічного району формують рештки лісових масивів.

Товтрівський міждержавний ЕЛК формують ландшафти високих пологих горбисто-увалистих терас р. Дністер, підвищено-горбисто увалистих місцевостей із чорноземами типовими й опідзоленими, полого-схилових розчленованих місцевостей верхів’їв річкових долин, проте ускладнюються мозаїчно розміщеними геокмплексами скельних останців Товтрового пасма, складених органогенними вапняками, з асоціаціями степової рослинності та штучними лісонасадженнями. Територія щільно заселена й інтенсивно освоєна. Ділянки, що формуватимуть ЕЛК, територіально розірвані і не складають суцільної мережі. Тому при формуванні ЕЛК на нижніх шабелях виділів необхідне проведення землевпорядних робіт по переведенню деяких малоцінних ділянок ріллі в пасовища і сінокоси зі створенням сполучних територій та підсилення ролі інтерактивних, ключових ділянок.

Іванківський та Сокирянський міждержавні ЕЛК формують ті ж самі типи місцевостей, проте з сірими і

сірими опідзоленими ґрунтами та збереженими масивами широколистяних лісів. Нинішні ліси є доволі трансформованими рештками колишніх суцільних лісових масивів Північної Бессарабії, знищених протягом ХІХ ст. Лісові ділянки фрагментарні, відокремлені сільськогосподарськими, сільбищними геоконексами, проте за своїми розмірами і функціями вони можуть відігравати роль ключових та інтерактивних ділянок.

Лісо-лучні ЕЛК. Назва доволі умовна, оскільки їх формують лісові та гірськолучні екосистеми в межах Буковинських Карпат, а також типи місцевостей ерозійно-зсувних схилів річкових долин, денудаційних останців та інших малоприспосадованих для сільськогосподарського використання геоконексів рівнинної частини краю.

Хотинський регіональний ЕЛК формує Хотинський фізико-географічний район широколистянолісових ландшафтів грядових височин. Простягається від Дністра на півночі до низьких терас р. Прут на півдні в околицях Чернівців. Структурно – це асиметричний горст, інтенсивно розчленоване, високо підняте (300–500 м, г. Бердо, 515 м н. р. м.) горбогір'я, у східній частині платоподібне, з широколистяними ландшафтами. Домінують природно-територіальні комплекси (ПТК) ерозійно-зсувного крутосхилового грядогір'я (масивні гряди, останці, структурні тераси) зі світло-сірими опідзоленими й дерново-буроземно-підзолистими ґрунтами під дубово-грабово-буковими і буковими лісами, та ПТК долинно-увалистої височини із сірими опідзоленими ґрунтами під буково-дубово-грабовими лісами й орними угіддями. На півночі переважають ПТК каньйоноподібної долини Дністра та його високих терас. Особливий вид утворюють південно-східні східчасто-спадисті ерозійно-улоговинно-зсувні схили з ділянками лісів, унікальною агломерацією сіл, садами. Ліси займають до 56 %, орні угіддя до 20 %. Більшу частину коридору займає Хотинська ключова територія.

Прут-Сіретський міждержавний ЕЛК сформований уздовж основного ерозійно-денудаційного уступу Прут-Сіретського межиріччя. Складають лісові та лісолучні геоконекси покатих та стрімких ерозійно-зсувних схилів самого уступу, розчленованих верхів'ями витоків правих приток р. Прут, та останців середніх терас р. Сірет (пра-Черемошу). У східній частині основний масив ЕЛК формують масиви буково-дубово-грабових лісів у межах горбисто-увалистих місцевостей із сірими та сірими опідзоленими ґрунтами. Прут-Сіретський ЕЛК складається з кількох фрагментів, розрізаних основними шляхами сполучення. При створенні суцільного поясу необхідні землевпорядні роботи по зміні типу угідь. У складі ЕЛК – значна частина Чернівецького регіонального ландшафтного парку, а також проєктованого регіонального ландшафтного парку “Жіжія”.

Берегометський нижньогірно-лісо-лучний міждержавний ЕЛК включає в себе Буковинський сектор області Скибових лісистих Карпат. Це низькогір'я з висотами 700–1100 м, сформоване на основі Зовнішнього антиклінорію зі складчасто-насувною структурою шар'яжу. Складається з Берегометського фізико-географічного району низькогірних широколистянолісових ландшафтів букових і ялицево-букових лісів на фліші з

дерново-буроземними ґрунтами та геоконексами поперечних долин. Район відносно густо заселений, лісистість 60 %. У його межах розміщені землі Вижницького та Сторожинецького адмінрайонів. У складі ЕЛК – великі ключові території національного природного парку “Вижницький” та загальнозоологічного заказника “Зубровиця”.

Путильський нижньогірно-лісо-лучний міждержавний ЕЛК займає тектонічну зону Путильського лісолучного низькогір'я, що інтенсивно дронується р. Путилка та її притоками. За ландшафтною структурою аналогічний попередньому. Доволі інтенсивно освоєний, лісистість не більше 30 %.

Раково-Магурський середньогірно-лісо-лучний міждержавний ЕЛК приурочений до зовнішньої середньогірної тектонічної зони Скибових Карпат і сформований на базі гірських ланцюгів з висотами 900–1380 м – асиметричних пасом Чохелька–Чимірнар та Ракова–Магура з ландшафтами буково-ялицевих лісів на світло-бурих лісових ґрунтах, ландшафтами вторинних луків на дерново-буроземних ґрунтах у північній частині регіону та ландшафтами середньогір'їв з ялицево-смерековими лісами – в південній. З азональних типів – долинні терасові ландшафти. У межах регіону розміщені землі Путильського та, частково, Вижницького адмінрайонів. Його центральну осьову частину займає ключова територія Раково-Магурського середньогір'я.

Максимецько-Яровицький середньогірно-лісо-лучний міждержавний ЕЛК включає Буковинський сектор фізико-географічної області Полонинсько-Чорногірських субальпійсько-лісових Карпат, складений із двох фізико-географічних районів – Максимецького лісових середньогірних ландшафтів та Яровицького лісових середньогірних ландшафтів. Ця найвища, залісена, осьова частина Карпат сформована на фундаменті Внутрішніх структурних зон – Чорногірській і Рахівській. У північній зоні на фліші крейди й палеогену утворилася широка смуга лісового середньогір'я, на окремих масивах і вершинах якого зустрічаються окремі незначні за площею субальпійські ПТК. Висоти від 660 м до 1574 м у масиві Томнатик. Поширені ландшафти масивних середньогір'їв із висотно-зональною зміною буково-ялицевих лісів буково-ялицево-смерековими, а ще вище смерековими і лучними полонинами. Освоєні й заселені слабо. Велика вага ландшафтів поперечних долин Білого Черемошу та Сучави. На Яровицькому пасмі поширені хвойно-лісові ландшафти із зонами ялицево-смерекових і смерекових лісів. Вище 1500 м – окремі субальпійські ПТК, місцями із заростями криволісся з ялівцю та гірської сосни-жерепи, лучними формаціями чорниці, пустошними біловусниками. Нині район слабо заселений. Лісистість сягає до 80–85 %, проте цей район освоєний дещо більше, ніж попередній. У його осьовій частині знаходиться ключова територія Максимецького середньогір'я, південно-західний сектор наповнює ключова територія Яровицького середньогір'я.

Міжсіретський локальний ЕЛК розміщений уздовж вододільного пасма в межиріччі річок Сірет та Малий Сірет, складається з лісових та лісо-лучних геоконексів покатих та сильно-покатих горбисто-увалистих

місцевостей, ерозійно-зсувних схилів долин з масивами буково-дубово-грабових лісів із сірими та сірими опідзоленими ґрунтами. За своїми розмірами й конфігурацією його варто трактувати інтерактивною територією.

Сірет-Сучавський локальний ЕЛК розміщений у вододільній смузі межиріччя річок Сірет та Сучава, складається з лісових та лісо-лучних геокмплексів покатих та виположених схилів горбисто-увалистих місцевостей, ерозійно-зсувних схилів долин з масивами буково-дубово-грабових лісів із сірими та сірими опідзоленими ґрунтами. За своїми розмірами і конфігурацією його також варто трактувати інтерактивною територією.

Ключові території. У більшості випадків достатньо значні за площею, заповнюють собою топографічно вміщуючі їх ЕЛК і вміщують територіально великі існуючі ОПЗФ (крім Хотинського).

Ключова територія Хотинської височини співпадає з межами однойменного регіонального ЕЛК. Вона описана нами вище.

Ключова територія ландшафтного заказника “Прутська заплава”. Створена з метою формування в подальшому трилатерального (Українсько-Молдовсько-Румунського) ландшафтного резервату “Прутська заплава”. За станом збереженості завдяки жорсткості прикордонного режиму репрезентує достатньо мало змінені ландшафти русла, низької та високої заплави з характерною лісо-лучною рослинністю.

Ключова територія перспективного РЛП “Жіжія”. Формується у прибортовій та бортовій смугах основного ерозійно-денудаційного уступу Прут-Сіретського межиріччя. Її складають лісові та лісо-лучні геокмплекси покатих та стрімких ерозійно-зсувних схилів самого уступу з буково-дубово-грабовими лісами, з сірими та сірими опідзоленими ґрунтами, розчленованими верхів’ями витоків р. Жіжія. Доволі компактна і відносно мало змінена.

Ключова територія Чернівецького РЛП. Сформована у прибортовій та бортовій смугах основного ерозійно-денудаційного уступу Прут-Сіретського межиріччя, а окремі фрагменти – на денудаційно-ерозійних останцях реліктового пліоценового плато. Складають лісові та лісо-лучні геокмплекси покатих та стрімких ерозійно-зсувних схилів самого уступу з буково-дубово-грабовими лісами, з сірими та сірими опідзоленими ґрунтами. В її межах знаходиться понад 40 ОПЗФ різних категорій і типів. Активно використовується для рекреаційних потреб мешканців обласного центру.

Ключова територія НПП “Вишницький”. Знаходиться в західному секторі Берегометського низькогір’я, переважно в межиріччі річок Черемош та Сірет. Після розширення його території у 2007 р. до неї включена північна частина Сірет-Мигівського межиріччя. Опис ключової території наведений в одній з наших публікацій (Чорней та ін., 2001).

Ключова територія загальнозоологічного заказника “Зубровиця”. Знаходиться в центрально-східному секторі Берегометського низькогір’я, із заходу та сходу обмежується долинами річок Мигівка та Серетель. Опис цієї ключової території наведений в одній з наших публікацій (Чорней та ін., 2001).

Ключова територія Раково-Магурського середньогір’я представлена осьювою частиною пасом Ракова, Чіохелька й Магура з ландшафтами буково-ялицевих лісів на світло-бурих лісових ґрунтах, ландшафтами вторинних луків на дерново-буроземних ґрунтах у північній частині регіону, та ландшафтами середньогір’їв з ялицево-смерековими лісами – в південній. Підставою для виділення є відповідне рішення Уряду України про мораторій на рубки лісів, розміщених на висотах понад 1100 м.

Ключова територія Максимецько-Яровицького середньогір’я представлена осьовими частинами гірських пасом Максимець та Яровиця–Томнатик з ландшафтами масивних середньогір’їв із висотно-зональною змінною буково-ялицевих лісів буково-ялицево-смерековими, а ще вище смерековими й лучними полонинами. На Яровицькому пасмі поширені хвойно-лісові ландшафти із зонами ялицево-смерекових і смерекових лісів. Вище 1500 м – окремі субальпійські геокмплекси, місцями із заростями криволісся з ялівцю та гірської сосни-жерепи, лучними формаціями чорниці, пустошними біловусниками. Підставою для виділення є відповідне рішення Уряду України про мораторій на рубки лісів, розміщених на висотах понад 1100 м, а також включення західного макросхилу Яровицького пасма до складу Черемоського РЛП. Нині здійснюються підготовчі роботи по створенню на базі цієї ключової території НПП “Черемоський”.

Ключова територія Черемоського РЛП. Знаходиться в межиріччі витоків р. Білий Черемош – річок Сарата і Перкалаб, а також на західному макросхилі пасма Яровиця–Томнатик. Займає крайню північно-східну частину Мармароського кристалічного масиву Карпат на контакті із флішовими відкладами скибової зони Карпат. Різноманітність літологічних умов (метаморфічні сланці, граніто-діорити, тріасово-юрські карбонати, фліш середньо-верхньокрейдового часу) та достатній висотний спектр (1000–1460 м н. р. м.) спричинили формування тут шпилькових насаджень і концентрації на незначній площі цінних рослинних угруповань. Виявлено понад 50 видів судинних рослин, з яких 10 занесені до Червоної книги України. Природнича цінність регіону збільшується за рахунок ландшафтів купольно-карбонатних масивів у тріасово-юрських вапнякових стрімчаках-кліпенах з численними карстово-тектонічними колодзями та формами поверхневого карсту (лійками). Ці карбонатні ареали є осередками концентрації рідкісних кальцефільних видів рослин.

Підставою для виділення цієї ключової території є наявність територіально-великого Черемоського РЛП, у складі якого знаходяться ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Чорний Діл”, карстово-спелеологічний заказник загальнодержавного значення “Молочнобратацький карстовий масив” та кілька дрібних ОПЗФ. Нині здійснюються підготовчі роботи по створенню на базі цієї ключової території НПП “Черемоський” з подальшим входженням до складу міждержавного білатерального (українсько-румунського) резервату “Мармарошські гори”.

Інтерактивні території. Формуватимуться на регіональному та локальному рівні і, відповідно до специфіки ландшафтної структури, можна виділяти кілька їх типів.

До основних відносяться всі долинно-річкові ландшафти невеликих приток Дністра, Прута, Сирету, Черемошу в рівнинній та передгірній частині Буковини, утворені геосистемами русел, заплав, штучних водойм – ставків, терасованих та не терасованих ерозійно-зсувних схилів на змитих у різній мірі ґрунтах різних генетичних типів, вкритих лучною рослинністю, похідними чагарниками й окремими ділянками лісів різного породного складу. З причин стрімкості схилів, посіченості ерозійними формами й ускладненості зсувними тілами різних стадій активності та стабільності вони використовуються переважно для сінокошення і випасання худоби. У 1970–1980-х рр. в їх межах проводилися роботи по створенню прибережних зелених смуг, але справа поки що залишилася не доведеною до логічного кінця. Серед орних угідь і населених пунктів вони контрастно певним чином виконують роль стабілізатора негативних процесів та є засобами збереження біотичного різноманіття. Прими-кають до основних ЕЛК.

У районах поширення активного карсту одночасно роль ключових й інтерактивних територій виконують відокремлені та розміщені серед сільськогосподарських угідь урочища *карстових лійок, заболочених полів, скельних відслонень гіпсів і вапняків*, у яких зберігається модифікована лучно-степова та чагарниково-лісова рослинність із великою кількістю раритетних видів рослин (петрофілів, кальцефілів) та концентрацією певних видів тваринного світу, які уникають орних угідь. Специфічним різновидом цього елемента варто вважати великі порожнини-печери зі сформованим підземним ландшафтом, які є рефугіумами для існування “червоно-книжних” видів троглобіонтів і троглофілів, передусім рукокрилих (Коржик, 2007б).

При формуванні екомережі на регіональному та локальному рівнях такі інтерактивні території стають одним з основних і найважливіших її елементів.

Буферні зони. Займають незначну площу і виділяються, при необхідності, на локальному рівні для виконання ними спеціально означених функцій. Про розробці дизайну структури екомережі на макрорівні вони не віділяються.

Території позитивної (ре)натуралізації. Поки що на терені Чернівецької області займають незначні площі (відпрацьовані та покинуті кар’єри, сильноеродовані схили тощо), оскільки із-за відсутності коштів і прямої зацікавленості рекультивацією деастрованих геосистем практично ніхто не займається. Будь-яка цілісна концепція перспективної (ре)натуралізації порушених територій і формування культурних ландшафтів поки що відсутня. У подальшому при досягненні стадії реального проектування екомережі і її конкретних елементів передбачається розробити та затвердити спеціальну програму.

Висновки

У контексті формування й утримання нового середовища, найкраще адаптованого до тренду сучасних

природно-кліматично-антропогенних умов, у якому екологічна мережа повинна зайняти чільне місце і роль стабілізатора екологічного стану та безпеки соціально-природної цілісності, необхідне використання інноваційних підходів до формування ефективної мережі природоохоронних територій. Це може бути успішно реалізовано при застосуванні ландшафтно-екологічного й історико-ландшафтного підходів у заповідній справі і перенесенні акцентів науково-практичної уваги на методи і заходи по ініціюванню і сприянню процесам ренатуралізації та натуралізації сильно змінених геосистем, конструюванню на цих засадах “культурних” ландшафтів.

Література

- Закон України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки. - Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 4. - С. 405.
- Коржик В.П. Екологічна мережа чи еколандшафтна мережа? - Україна: географічні проблеми сталого розвитку. - К.: Обрії, 2004. - Т. 2. - С. 58-60.
- Коржик В. Місце спелеокарстових утворень у формуванні структури екологічної мережі Подністров’я. - Мат-ли міжнар. наук. конф. “Ландшафти та геоекологічні проблеми Дністровсько-Прутського регіону”. - Чернівці, 2005. - С. 158-161.
- Коржик В. Екологічна мережа чи еколандшафтна мережа: пріоритетна доцільність. - Наук. вісник Чернів. ун-ту. Географія. - Чернівці: Рута, 2006а. - Т. 294. - С. 42-55.
- Коржик В. Національний природний парк “Вижницький” у структурі пан’європейської екомережі. - Наук. вісник Чернів. ун-ту. - Географія. - Чернівці: Рута, 2006б. - Т. 304. - С. 10-21.
- Коржик В.П. До питання долинно-річкових коридорів національної екомережі (на прикладі Чернівецької області). - Річкові долини. - Природа-ландшафти-людина. - Чернівці-Сосновець: Рута, 2007а. - С. 154-164.
- Коржик В.П. Карст і печери Буковини. Проблеми моніторингу, охорони і використання. - Чернівці: Зелена Буковина, 2007б. - 304 с.
- Коржик В.П. Про роль класифікацій антропогенно змінених ландшафтів у історико-географічних дослідженнях. - Історична географія: початок ХХІ сторіччя. - Вінниця: Теза, 2007в. - С. 65-78.
- Коржик В.П. Долинно-річкові екологічні коридори: чинник консолідації чи фрагментації національної екологічної мережі?. - Географія в інформаційному суспільстві. - К.: Обрії, 2008. - Т. 3. - С. 138-140.
- Корнус А., Усик О., Буц Ю. Ландшафтні екотони і ярусність ландшафтів. - Мат-ли міжнар. наук. конф. “Ландшафти та геоекологічні проблеми Дністровсько-Прутського регіону”. - Чернівці, 2005. - С. 163-166.
- Чорней І.І., Скільський І.В., Коржик В.П., Буджак В.В. Заповідні об’єкти Буковини загальнодержавного значення як основа регіональної екологічної мережі. - Запов. справа в Україні. - 2001. - Т. 7, вип. 2. - С. 73-98.
- Формування регіональних схем екомережі (методичні рекомендації) / Ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. - К.: Фітосоціоцентр, 2004. - 71 с.
- Шеляг-Сосонко Ю.Р., Гродзинский М.Д., Романенко В.Д. Концепція, методи и критерии создания экосети Украины. - К.: Фітосоціоцентр, 2004. - 144 с.
- Löw J. Territorial systems of the landscape ecological stability. - VII-th Int. Symp. On the Problems of Landscape Ecological Research “The Topical Problems of Landscape Ecological Research and Planning” (October 22-25, 1985). - Bratislava, 1985. - Vol. 1, № 2. - 24-38.